

İNFORMASIYA TƏHLÜK SİZLİYİ
MÜASİR KİTAPXANA FƏALYYƏTİNDƏ

S. MƏMMƏDOVA
Bakı Dövlət Universiteti
sevda_memmedli@mail.ru

Məqalədə informasiya təhlükəsizliyinin yaranması problemi araşdırılır, informasiya təhlükəsizliyi anlayışı izah edilir. Eyni zamanda informasiyanın mühafizəsi tədbirləri genişləndirilir.

Açar sözlər: informasiya təhlükəsizliyi, informasiya təhlükəsizliyi, kitabxana fəalliyəti, informasiya resursları, internet.

Kitabxanalar bütün dövrlərdə xalqın yaratdığı elm, mədəniyyət sərəfətini kimi həmişə bəşəriyyətin iqtisadi gələcəyinə, təhsilinə, mədəniyyətinə, elminə, təbii sənə xidmət etməsi, bilik, elm, informasiya mərkəzi kimi bəşəri sivilizasiyasının yükləndirilməsi vasitəsi olmuşdur [2]. Müasir dövrdə insanların elektron informasiya təhlükəsizliyi ödəməyə, bilik və dəyərli rəhbərliyi təmin etməyə, tarixən toplanmış informasiya ehtiyatlarının hamı üçün əlverişliyi təmin etməyə kitabxanaların bacarıqları kifayət qədərdir. Beləliklə, kitabxanaların bu elektron informasiya resurslarının təhlükəsizliyini təmin etməkdə təhlükəsizlikə etibarlı informasiya xidməti göstərmək qeyri-mümkündür.

XXI əsrin əvvəlində dövlətin həyatında informasiyanın, informasiya resurslarının və texnologiyaların rolunun artması informasiya təhlükəsizliyi məsələlərini ön plana çıxarır. Bu proseslərin nəticəsində müasir cəmiyyətdə öz informasiya infrastrukturunun vəziyyətində nəşə olur. Odur ki, milli təhlükəsizlik məsələsi daha çox informasiya təhlükəsizliyinin nədənsə təmin olunması ilə aktuallığa sahib edilməsinə əsaslı əsaslıdır. Bunlarla yanaşı, informasiyanın təhlükəsizliyinin təmin olunması probleminin vacibliyini rəhbərlik etməlidir. Nəzərə alınmalıdır ki, xüsusilə vurulmaq lazımdır:

- bəşəri texnologiyalarının geniş yayılması və lokal bəşərilikdən global bəşərilikdə birləşməsi;
- informasiya təhlükəsizliyinin pozulmasına praktik olaraq mane olmayan global Internet bəşəriyyətinin inkişafı;
- minimal təhlükəsizlik təhlükəsizliyinə bəşəriyyətin cavab verməyə program vasitələrinin geniş yayılması.

“informasiya təhlükəsizliyi” (T) söz birləşməsi olub müxtəlif elmi mətnlərdə müxtəlif mənələrdə işlənir. informasiya təhlükəsizliyi dedikdə, biz informasiya münasib təhlükəsizlik olan subyektlərə, o cümlədən informasiya sa-

hibl ri v ondan istifad ed n v onu d st kl y n istifad çil r informasiyanın v infrastrukturun t bii v ya süni xarakterli, t sadüfi v ya bil r kd n edil n t sirl rd n mühafiz sini n z rd tuturuq. nformasiya t hlük sizliyi t kc inforasiyaya sanksiyala dırılmamı daxil olmadan mühafiz deyil, daha geni m na da ıyr. nformasiya münasib t l ri subyekti n inki icaz verilmi mi daxil olmalardan, h mçinin i d mü yy n fasil yarada bil c k sistemin nasazlı-ndan da z r r ç k bil r. Bundan ba qa, bir sıra qeyri-m xfi t kilatlar üçün vaciblik nöqteyi n z rind n informasiyaya icaz verilmi mi daxil olmadan mühafiz heç d birinci yerd durmur.

nformasiya t hlük sizliyi dedikd , informasiya v ona xidm t ed n infrastrukturun sahibi v ya istifad çil rin ziyan vurma a s b b olan t bii v ya süni xarakterli, t sadüfi v ya q sdli t sirl rd n informasiya v ona xidm t ed n infrastrukturun mühafiz d r c si n z rd tutulur. "Az rbaycan Respublikasının informasiya t hlük sizliyi" adlı konsepsiyasında da "informasiya t hlük sizliyi" geni m nada rh edilir. Bel ki, bu konsepsiyada informasiya resurslarına icaz verilmi mi daxil olma, informasiya v telekommunikasiya sisteml rinin t hlük sizliyinin t mini informasiya mühitind ölk mizin vacib milli maraqları kimi qeyd edilmi dir [6].

nformasiyanın mühafiz si - informasiya t hlük sizliyini t min ed n kompleks t dbirl rd n ibar tdir. Bel ki, onun h lli üçün a a ıdaki t dbirl ri h yata keçirm k z ruridir:

- Qanunvericilik t dbirl ri
- nzibati t dbirl r
- T kilati t dbirl r
- Proqram-texniki t minat t dbirl ri.

Qanunvericilk t dbirl ri h r bir ölk nin q bul etdiyi qanun v qanunvericilk aktlarında, s r ncamlarında ks olunur v inzibati t dbirl r yolu il h yata keçirilir. nzibati t dbirl r is hüquq-mühafiz , m hk m orqanları t r find n h yata keçirilir. Daxili v xarici t hdidl r qar ı yön lmi proqram-texniki t minat t dbirl ri informasiya ehtiyatlarından v kitabxananın kompüter sistemind n qeyri-leqal istifad nin qar ısının alınması v informasiyanın elektron arxivinin yaradılması v davamlı olaraq yenil dirilm si daxildir [1,179].

T kilati t dbirl ri mü ssis nin, y ni kitabxananın t hlük sizlik siyas ti sasında h yata keçirilir. Ümumiyy t l , informasiya t hlük sizliyi siyas tinin i l nm si mü ssis nin informasiya t hlük sizliyi sisteminin t kil edilm sind ilk t l bl rd n biridir. nformasiya t hlük sizliyi siyas tinin m qs di r hb rliyin informasiya t hlük sizliyi üzr idar çiliyini v d st yini müvafiq qanunlara v normativl r uy un olaraq t min etm kdir. nformasiya t hlük sizliyi siyas ti mü yy n resursların mühafiz sin m qs dl ri, m suliy ti v ümumi t l bl ri t svir edir.

Son dövrl rd Az rbaycanda ba ver n prosesl r ölk nin beyn lخالq telekommunikasiya b k l rin inteqrasiyasına s b b olmu dur. Beyn lخالq informasiya b k si olan nternet ölk d c miyy tin v idar etm nin müxt - lif sah l rin nüfuz etm kd dir. Artıq xeyli dövl t t kilatları, maliyy -kredit strukturları, ölk d yerl n xarici qurumlar, el c d f rdi istehlakçılar nternet b k sin qo ularaq informasiya mübadil si prosesl rinin t rkib hiss - sin çevrilib. Telekommunikasiya b k l rin daxil olmaq n h ng elmi-texniki informasiya bazalarına giri üçün yeni imkanlar açır. Lakin ya adı ımız m kanın geopolitik v ziyy tini n z r alsaq, dünya il inteqrasiya laq l rinin qurulmasında v zsiz rolu olan nternetd n s m r li istifad öz növb sind xarici texnoloji-informasiya hücumlarının qar ısının alınması, informasiya t hlük sizliyi probleminin h ll edilm sini z ruri m s l kimi qar ıya qoyur.

nformasiya t hlük zsizliyinin t min olunması üçün hüquqi baza yaradılmalıdır. Bu m s l ayrı-ayrı ölk l r kontekstind deyil, beyn lخالq global informasiya t hlük sizliyi kontekstind n z rd n keçirilm lidir: “Kompüterl m prosesi el s viyy y çatıb ki, bu m kanda virus, spam növl ri v dig r t hlük l rl üzl m k mümkündür. Ona gör d Az rbaycanda bu sah d t h - lük sizlik sisteminin yaradılması vacibdir. nformasiya sah si insan t hlük - sizliyinin sas faktorlarından birin çevrilib. Bunun t minatı üçün kompleks t dbirl r görm k lazımdır. nternetin hüquqi bazası da yaradılmalıdır. nternet özünü t nziml m mexanizml rin malik olmalıdır v bu, hansısa ölk nin qanunvericiliyi ç rçiv sind deyil, beyn lخالq hüquq sasında olmalıdır” [5].

Bel likl , h r bir ölk nin t hlük sizliyinin t minatı ilk növb d t qdim etdiyi informasiyadan ba lanır. Bu s b bd n dünyada 23 ildir ki, 30 noyabr – Beyn lخالq nformasiya T hlük sizliyi Günü kimi qeyd olunur. M qs d qorunub saxlanılan informasiyanın t hlük sizliyinin t mini, bu sah d mövcud olan müxt lif probleml rin h llinin ön mliyini istifad çil rin, proqram vasit - l ri istehsalçılarının, o cüml d n ictimaiyy tin diqq tin çatdırmaqdır. Sevin dirici haldır ki, respublikamızda da informasiya t hlük sizliyinin t min edil m sinin formala dırılması m qs di il “ nformasiya, informasiyala dırma v informasiyanın mühafiz si haqqında”, “Elektron s n d v elektron imza haqqında”, “ nformasiya ld etm k haqqında”, “Telekommunikasiya haqqında” v s. qanunlar q bul edilib.

D B YYAT

1. X l fov A.A., *Qurbanov A. . Kitabxanaların kompüterl dirilm sinin sasları: D rslük.-B., BUN, 2007, 200 s.*

2. X l fov A.A. *nformasiyala m c miyy t v kitabxanaların v zif l ri. Umumrespublika elmi praktik seminarda çıxı . 1 iyun 2005-ci il.*

3. Kazımi P.F. *İnformasiya mühündürlüyü. B.*, 2011, 236 s.
4. , , 2004, 264 .
5. *Əliyev R. Azərbaycan Milli İnformasiya Təhlükəsizliyi Sistemi formalaşdırılır // www.sia.az .4 may 2011.*
6. *Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyası // www.iom.az,23 may 2007.*

CONCEPTION OF INFORMATION SECURITY IN LIBRARIES

S.I.MAMMADOVA

SUMMARY

Keywords: *information security, security, protection, malware, library activities, information resources, internet.*

Creation of information security problems, conception of information security in libraries and at the same time measures of information protection are investigated in this article.

. . .

K : , , -
, , -
.

.